

נחמרת ויצהק

בסייעתא דשמיא | האזינו תשפ"ב | גליון מס' 109

פרפראות

ויבא משה וידבר את כל דברי השירה הזאת באזני העם הוא והושע בן נון, (ל"ב מ"ד).

ולכאורה צריך ביאור למה הזכיר כאן את יהושע, דהא בפשטא דקרא משמע שרק משה דיבר, וכדכתיב בהמשך **ויכל משה לדבר** וגו', (ועיין רש"י, מה שביאר), ועוד צריך ביאור אמאי הזכיר כאן את יהושע בשם הושע, דהרי כבר בשנה השנית במדבר שינה משה את שמו מהושע ליהושע, (ועיין רש"י).

ולולי דברי רש"י היה נראה לבאר דבא להשמיענו שגם יהושע בא לשמוע, ואף על גב שכבר שמע את השירה הזאת, וכדכתיב לעיל (ל"א י"ד), **ויאמר ה' אל משה וכו' קרא את הושע והתיצבו וכו' ועתה כתבו לכם את השירה הזאת** וגו', הרי שכבר שמע את השירה, ואם כן בעצם לא היה צריך לעמוד שם, אלא מכיון שיהושע היה תלמידו של משה, ולא ימיש מתוך האוהל, הזכירו שכאן בא לשמוע כמו תלמיד, ולכן יש לומר שנקרא כאן הושע, מכיון שהיה תלמיד כבתחילה שבא לשמוע וללמוד, ועיין ערובין (נ"ד:), נוצר תאנה יאכל פריה שדרשו חז"ל פסוק זה על יהושע, (ועיין תמורה י"ד:), ושבת ק"ד).

וידבר ה' אל משה בעצם היום הזה לאמר, (ל"ב מ"ח). ולכאורה צריך ביאור הא דכתיב כאן **לאמר** ואפשר דעיין פסחים (מ"ב.), **לאמר** לימד על כל הפרשה כולה שיהא בלא תעשה, ועיין בתוספות שם שכתבו, דהיינו דוקא בהנך דברים דאית בהו לאו הבא מכלל עשה אבל שאר דברים לא, עיין שם.

והנה כאן כתיב **עלה אל הר העברים וכו' וראה את ה' וכו' כי מנגד תראה את הארץ ושמה לא תבוא**, הרי שיש לו מצוה לראות ואיסור לבוא לשם, ויש לומר דהיינו שכתוב **לאמר** לאשמוענין דיש כאן איסור לאו, שאסור למשה ליכנס לארץ ישראל.

אכן עיין ברש"י שפירש **מנגד** מרחוק **תראה** וגו', כי אם לא תראנה עכשיו לא תראנה עוד בחיך, **ושמה לא תבוא**, וידעתי כי חביבה היא לך, על כן אני אומר לך עלה וראה, ע"כ.

ומבואר שאין כלל מצוה או חיוב למשה לראות את הארץ, אלא רק שניתנה לו האפשרות למשה לראות את הארץ, (עיין מה שכתבנו בסמוך), ואם כן אי אפשר לפרש **לאמר** שיש כאן איסור לאו.

ובאופן אחר נראה, ד**לאמר** פירושו שיאמר לבני ישראל, שהקב"ה אמר לו **בעצם היום הזה**, והיינו דעיין רש"י ד"ה **בעצם היום הזה**, וזה לשונו,

האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי וגו'.

הנה אם נתבונן בפרשה זו, פרשת דברי השירה שהיא לעד לבני ישראל, שהקב"ה מתרה בהם בישראל, נראה שלאורך השירה כשמתייחס לבני ישראל, ישנם שני אופנים שמשה מדבר אליהם, וכמו שיתבאר.

האזינו השמים ואדברה - ותשמע הארץ אמרי פי.

מצד אחד יש כאן דיבור והאזנה לשמים, ומצד שני שמיעה ואמירה לארץ.

יערף כמטר לקחי - תזל כטל אמרתי.

גם כן חילק מצד אחד עריפה כמטר, ונקרא לקח, ומצד שני אמירה שנוזל כטל.

כשעירים עלי דשא - וכרביבים עלי עשב.

שעירים לשון סערה, מה שאין כן רביבים.

בניו מומם - דור עקש ופתלתל.

וכן יש התייחסות כבנים או לא כבנים.

הלוא הוא אביך קנך - הוא עשך ויכננך.

וכן לפעמים נקרא אב, ולפעמים עושה או זקן.

שאל אביך ויגדך - זקניך ויאמרו לך.

כי חלק ה' עמו - יעקב חבל נחלתו.

גם כאן חילק בין עמו לנחלתו (יעקב).

כי דור תהפכת המה - בנים לא אמן במ.

וכן מצד אחד בניו ומצד שני דור.

כי ידין ה' עמו - ועל עבדיו יתנחם.

עמו ועבדיו וכן להלן.

הרנינו גוים עמו - כי דם עבדיו יקום.

ונראה לבאר על פי מה שיסודו לנו חז"ל, הובא ברש"י פרשת יתרו (י"ט ג'), דיש שני אופנים של ללמד תורה לאחרים, יש בחינה של אמירה, שהיא רכה, ויש בחינה של דיבור, שהיא קשה¹, וכדכתיב **כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל**, אמירה רכה לנשים, ודברים הקשים כגידיים לאנשים.

והנה אמירה רכה זה לאו דווקא לנשים בלבד, אלא גם לאלו שהם בדומה לנשים², וכמבואר בסוף סוטה (מ"ז.), תנו רבנן לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת, ועיין שם שהביא ברייתא תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר יצר תינוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת, ומשמע בגמרא שזה פירוש למה שאמרו לפני זה שלעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת, והיינו לאלה שהם כמו אשה ותינוק³.

(1) ועי' מכות (י"א.).

(2) וכמו שביארנו בגליון 11 וגליון 40.

(3) ועי' ברכות י"ז. ותצלילי וכו', ודו"ק.

והנה עיין בגמרא שם שתהא ימין מקרבת, לא כאלישע שדחה לגיחזי בשתי ידי וכו', ומבואר שהגדרת תינוק הוא כמו גיחזי ואם כן תינוק לאו דווקא ילד קטן, אלא כל מי שבגדר תינוק הרי הוא כתינוק, דהרי גיחזי היה לו כבר שלושה בנים, אלא רצה לומר שכל תלמיד שעדיין לא יצא מגדר של תינוק הרי הוא כאשה, וכשמלמדו צריך להתייחס אליו באופן של ימין מקרב ושמאל דוחה.

אכן מצינו גם אופן אחר של מלמד תורה, וכמבואר ברמב"ם הלכות תלמוד תורה (פרק ד' הלכה ה'), במה דברים אמורים, פירוש מה שכתב (הלכה ד'), שהרב שלמד ולא הבינו התלמידים לא יכעוס עליהם וירגז, אלא חוזר ושונה הדבר אפילו כמה פעמים עד שיבינו עומק ההלכה וכו', ועל זה כתב במה דברים אמורים בזמן שלא הבינו התלמידים הדבר מפני עמקו או מפני דעתן שהיא קצרה, אבל אם ניכר לרב שהם מתרשלין בדברי תורה ומתרפין עליהן ולפיכך לא הבינו חייב לרגז עליהן ולהכלימן בדברים כדי לחדדם, וכענין זה אמרו חכמים זרק מרה בתלמידים, עיין שם⁴, והנה באופן זה לא מצינו שיהא ימין מקרב ושמאל דוחה, אלא לימוד תורה באימה וביראה.

אלא וודאי שישנם תלמידים שיצאו כבר מגדר 'תינוק' והם כבר בגדר של תלמידים, שאפשר ללמדם תורה כמו שצריך, והיינו כקבלתה, באימה ביראה ברתת ובזיע, והטעם מכיון שדברי תורה הם חיינו ואורך ימינו מי שמסוגל להבין דבר זה (לאפוקי חלושי השכל וכו'), וודאי יבין מה כעסו של רבו, ואדרבה מתוך מה שרגז עליו יבין חשיבותן של דברי תורה.

ונראה דעל פי זה יש לבאר הא דאיתא בזבחים (ל:), דבעי מיניה לוי מרבי, חישיב לאכול כזית למחר בחוץ מהו, ושבחיה רבי ואמר זו שאילה, פירוש שזה שאלה גדולה, ועיין שם בסוגיא שלוי שאל באופן, שאף שאין כאן רק שאלה אחת, מכל מקום מונח כאן גם שאלה אחרת, ועיין שם שהגמרא עושה החשבון איך שאל שאלתו, ועל צד אחד שם (כזית וכזית), קאמר בגמרא אם כן מרתח רתח, ועיין ברש"י שלוי אמר שיראה איך רבי עונה לו, אם עונה ברתיחה או בניחותא, ויבין דרך תשובתו מה הדין, עיין שם.

ולכאורה דבר פלא הוא דאיך ידע לוי דרבי ירתח עליו, אולי ינהג עימו בימין מקרב וכו', אלא וודאי ידע לוי שלרבי אין כלל ברירה בדבר זה, מכיון שבאופן שכזית וכזית כללא, אם כן מה ששאל לו מכזית למחר בחוץ, ביחס ללוי הוה התרשלות בתלמודו, ומצד הדין מחויב רבי לרגז עליו ולהכלימו, ואין זה תלוי 'במצב רוחו' של רבי, אלא זה ההלכה שתלמיד שמתרשל בלימודו חייב לרגז עליו וכו'.

והנה באמת מצינו שהתלמיד שדן לפני רבו (בה"א הידיעה), הינו לוי לפני רבי, וכמו שאמרו בסנהדרין (י"ז:), למידין לפני חכמים, לוי מרבי, והיינו שמצינו שהדוגמא של תלמיד לפני רבו זה לוי, והיינו כמו שנתבאר שלוי ידע שרבי חייב לרגז עליו אם שואל שלא כהוגן, והיינו שהיה מוכן לקבל דבר זה שיכלימו, העיקר שילמדו תורה, ודו"ק.

וכן יש לבאר הא דמנחות (ז), בעובדא דאבימי ור' חסדא, שאבימי הלך ללמוד מנחות אצל ר' חסדא, ומקשה בגמרא איך זה יתכן שהרב ילמד אצל תלמידו, דהרי אבימי היה רבו של ר' חסדא, וכמו שאמר ר' חסדא שקולפי טאבי בלעי מאבימי, (פירוש, הכאות טובות בלע ר' חסדא מאבימי), עלה דהא שמעתתא (של ערכין), שבא להכריז בשום היתומים וכו', שמצינו בזה סתירה אי שלושים יום או שישים יום, ואבימי תירץ שיש נפקא מינה אם ההכרזה היא יום יום או רק שני וחמישי, עיין שם,

בשלושה מקומות נאמר **בעצם היום הזה**, נאמר בנח וכו' במצרים נאמר וכו' אף כאן במיתתו של משה נאמר **בעצם היום הזה**, לפי שהיו ישראל אומרים, בין כך וכך אם אנו מרגישים בו אין אנו מניחין אותו, אדם שהוציאנו ממצרים, וקרע לנו את הים, והוריד לנו את המן, והגיז לנו את השליו, והעלה לנו את הבאר, ונתן לנו את התורה, אין אנו מניחין אותו, אמר הקב"ה, הריני מכניסו בחצי היום וכו', ע"כ, הרי שבני ישראל אמרו שלא יניחו למשה למות.

ונראה שזה מה שהקב"ה אמר למשה, שיאמר לישראל שהוא יודע מה שהם חושבים וזה לא יועיל להם כלום, ושהקב"ה מכניסו **בעצם היום הזה**, וכאילו כתוב כאן וידבר ה' אל משה לאמר שיאמר לבני ישראל שבעצם היום הזה עלה אל הר העברים וכו'.

והא דכתב **בעצם היום הזה** לפני **לאמר**, יש לומר משום דיש כאן שני דיבורים, חדא עיקר הדיבור למשה עצמו שהוא צריך לעלות אל ההר, ועוד דיבור שיאמר לישראל שזה יקרה **בעצם היום הזה**, והם אינם יכולים למנוע דבר זה.

ועוד נראה לבאר שהדיבור עצמו היה **בעצם היום הזה**, וזה על פי מה שכתב הגר"א ענין **וידבר ה' אל משה לאמר**, דעיקר הדיבור היה אל משה, **ולאמר**, היינו מה שמשה אמר, ואם כן כאן נמי עיקר הדיבור היה אל משה **בעצם היום הזה**, ומשה אמר לבני ישראל שהקב"ה אמר לו **עלה אל הר העברים וכו'**.

ובביאור למה הוזכר כאן שהדיבור היה **בעצם היום הזה**, נראה, דעיין רש"י **וידבר ה' אל משה בעצם היום הזה**, (אמאי קאמר **בעצם היום הזה**), לפי שהיו ישראל אומרים, בין כך וכך אם אנו מרגישים בו אין אנו מניחין אותו וכו', עיין שם.

ולכאורה צריך ביאור איך היו ישראל יכולים לא להניח למשה למות¹.

ונראה לבאר על פי הא דאיתא במועד קטן (כ"ח.), ר' חייא לא הוה מצי למיקרבא ליה (שמלאך המות לא היה יכול להתקרב אליו כדי להמיתו), יומא חד אידמי ליה כעניא (נדמה לו מלאך המות כעני), אתא טריף אבבא (דפק לו על הדלת), אמר

1) ומטו בשם הגר"ז מכיון שהקב"ה אמר עלה אל הר העברים וכו' ומת בהר, א"כ יש דין שצריך לעלות בהר כדי למות, א"כ י"ל שלא היו מניחים אותו לעלות להר, ובשם הגר"ח שמואלביץ אומרים שהיו מתפללים, ובכח תפילתם לא היה מת.

ליה אפיק לי ריפתא (ביקש ממנו להוציא לו לחם), אפיקו ליה (הוציא לו ר' חייא לחם), אמר ליה ולא קא מרחם מר אעניא אהווא גברא אמאי לא קא מרחם מר (אמר לו כמו שאתה מרחם על העני תרחם גם עלי, ופירש רש"י משום שנצטוו להביא את ר' חייא לעולם הבא), גלי ליה אחוי ליה שוטא דנורא (הראה לו מלאך המות מטה של אש, וידע ר' חייא שהוא מלאך המות), אמצי ליה נפשיה, (מסר ר' חייא נפשו למלאך המות), ע"כ².

ולכאורה צריך ביאור מאי שנא ר' חייא מדוד המלך, ור' חסדא, ורבה בר נחמני, שגם אצלם לא היה מלאך המות יכול להתקרב אליהם משום שלא פסק פיהם מדברי תורה, ומכל מקום מלאך המות הצליח להמיתם, על ידי שהפריעם מלימודם, וכך היה יכול להמיתם כמבואר בגמרא³, אם כן גם אצל ר' חייא אמאי ביקש נשמתו כעני בפתח, ואמאי לא הפריע את ר' חייא מלימודו.

אכן נראה דשאני ר' חייא, וכהא דמצינו בבבא מציעא (פ"ה:), שגדולים מעשה חייא, שעל ידי שר' חייא הפיץ ולימד תורה בישראל עשה שלא תשתכח תורה מישראל, עיין שם באורך.

ולפי זה יוצא שזכותו של ר' חייא הוא שיש תמיד לימוד התורה בישראל, ודבר זה אי אפשר למלאך המות להפסיק, דאף אם יכול להפריע לר' חייא עצמו כשלומד, וכמו שעשה לדוד המלך ורבה ור' חסדא, מכל מקום לא היה יכול להפריע תורתו של ר' חייא, שזה כבר היה תורה של כל ישראל, ומשום הכי היה צריך לבקש כעני בפתח⁴.

ונראה שכל שכן שדבר זה היה אצל משה רבינו שעל ידו ניתן התורה לישראל, ולפי זה שפיר אמרו ישראל שאין אנו מניחים אותו למות, פירוש על ידי

(2) והא שבא לר"ח דווקא באופן זה של עני, י"ל שמכיון שר"ח ס"ל שיש להקדים לעני לחם, כדאיתא בשבת (קנ"א:), אמר לה ר"ח לדביתהו כי אתי עניא אקדימי ליה ריפתא וכו', עיי"ש.

(3) ע"י שבת (ל:), ב"מ (פ"ו:), ומו"ק (כ"ח:).

(4) וע"י מש"כ המהרש"א בסנהדרין (ק"ז:), על מה שאמרו שמי שחטא והחטיא את הרבים אין מספיקים בידו לעשות תשובה, וז"ל, ר"ל כמ"ש כל חטא עושה ובורא מלאך ורוח רע עפ"י פעולתו וע"כ המחטיא הרבים כל הרוחות רעות שנבראו מחטאן תלויין בו, והן בעצמם מונעים ממנו התשובה, היפך המלאך הטוב המסייע את האדם לדבר מצוה, עיי"ש, וי"ל דגם אצל ר"ח המלאכים הנבראים מלימוד התורה, שהם המצילים ממות, זה דווקא אם לומדים כל הזמן בלי הפסקה, אבל אם מפסיקים מלימודם אז יכול מלה"מ לשלוט עליהם, אכן אצל ר"ח היה כל הזמן לימוד תורה, והמלאכים האלו קיימים הם לעולם וא"א לבטלם.

ור' חסדא היה משכח התירוץ והיה אבימי מבזה אותו על זה⁵, עיין שם, הרי שאם הרב רואה שהתלמיד אינו לומד כפי דרגתו, ואינו מתאמץ כל צרכו חייב להכלימו, ובאמת כן עשה אבימי.

והנה אותו תלמיד שרבו הכלימו, ר' חסדא, דווקא הוא זה שקיבל ביותר מרבו, והוא התלמיד שכששכח רבו לימודו והוה צריך לילך לאחר שיזכיר לו לימודו, הלך דווקא אליו, ומפני שכיון שהיה תלמיד כזה שרבו חייב להכלימו, מוכח שהוא התלמיד המובחר מתלמידי רבו, ודו"ק.

ונראה לבאר שזה מה שמסיים הרמב"ם שם (בהלכות תלמוד תורה), לפיכך אין ראוי לרב לנהג קלות ראש לפני התלמידים ולא לשחק בפניהם ולא לאכל ולשתות עמם כדי שתהא אימתו עליהן וילמדו ממנו במהרה, ע"כ, הרי שבאופן של מורא הוא הלימוד היותר טוב.

ונראה על פי זה לבאר מה שדרשו חז"ל (מועד קטן י"ז:), אהא דכתיב כי שפתיה כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבקות הוא, אם הרב דומה למלאך ה' צבקות יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו, ע"כ.

ולכאורה צריך ביאור כוונתם שהתלמיד הוא המבין אם הרב דומה למלאך ה' אם לאו.

אכן נראה על פי עוד מאמר חז"ל (חגיגה ט"ז:), תנו רבנן וכו' ששה דברים נאמרו בבני אדם וכו', שלשה כמלאכי השרת ושלשה כבהמה, שלשה כמלאכי השרת, יש להם דעת כמלאכי השרת, ומהלכין בקומה זקופה כמלאכי השרת, ומספרים בלשון הקדש כמלאכי השרת, שלשה כבהמה, אוכלין ושותין כבהמה, ופרין ורבין כבהמה, ומוציאין רעי כבהמה, ע"כ.

ונראה שמי שרוצה ללמוד תורה צריך שימצא לו רב שדומה למלאך, פירוש שרואה אצלו רק דברים שבהם דומה למלאך ואינו רואה בו דברים שדומה לבהמה, והיינו שרואה אצלו רק הנך שלושה דברים שדומה בהם למלאך, ולא יראה אצלו הדברים שדומה בהם לבהמה, וטעם הדבר שצריך לברור רב כזה, נראה על פי מה שכתב הרמב"ם הנזכר, לפיכך אין ראוי לרב וכו' ולא לאכל ולשתות עמם כדי שתהא אימתו עליהן וילמדו ממנו במהרה, ע"כ, והיינו אם התלמיד רוצה באמת ללמוד תורה כדבעי, ימצא לו רב כזה שיהא מזה תועלת כשרוגז עליו ומכלימו (אם הוא מתרשל בתלמודו), אך אם יראה אצל הרב הדברים שדומה בהם לבהמה, כבר אין לו אותו אימה ויראה מן הרב, וממילא רוגזו של הרב כבר אינו משפיע עליו כל כך ואינו מקבל ממנו במהרה תורה, ודו"ק.

ב

ונראה דהנך שני אופנים של רב המלמד תורה, אי כולו רק באופן של לימוד מתוך אימה, או באופן של ימין מקרבת ושמאל דוחה, בעצם יש לומר שהחילוק ביניהם הוא האם התלמיד לומד תורה לשמה או שלא לשמה, דבלומד תורה שלא לשמה אז הוי בגדר תינוק ואשה, ובאופן זה צריך הרב להתייחס אליו בימין מקרבת ושמאל דוחה, אכן כשלומד לשמה, שאז כבר לא יבעט התלמיד ברבו, שהרי לומד לשמה, שם צריך ללמדו באימה ביראה ברתת ובזיע.

ונראה שזה נתבאר בדברי הרמב"ם בהלכות תשובה (פרק י' הלכה א'), וזה לשונו, אל יאמר אדם הריני עושה מצות התורה ועוסק בחכמתה כדי שאקבל כל הברכות

(5) ע"י רש"י שם, ובשיטמ"ק שהגיר' היא משכח, אכן יש לקיים הגיר' משבח שהיה מבזה אותו כששיבח התי' ולא היה מקשה עליו, ודו"ק.

שלומדים כל הזמן תורה, אם כן אי אפשר למלאך המות לשלוט בו, וממילא לא ימות. אכן כל זה אינו אלא במי שמת על ידי מלאך המות, אבל מי שמת על ידי הקב"ה בכבודו ובעצמו, שזה מיתת נשיקה, ונשיקה זו אינה תלויה כלל באחרים, וממילא יכול למות בכל אופן.

ויש לומר שזה מה שכתוב כאן **וידבר ה' אל משה בעצם היום הזה** שהדיבור שימות, ומיתתו יהיה על פיו של הקב"ה היה **בעצם היום הזה**, ודבר זה אין בני ישראל יכולים למנוע.

ובטעם הדבר נראה, דהשטן כל חיותו אינו אלא מביטול תורה, ואם כן שולט כשיש ביטול תורה, מה שאין כן הקב"ה שכינתו נמצאת דווקא כשיש דברי תורה, וכמו ששינונו בפרק ג' דאבות, אם כן שפיר יכולה השכינה לבוא כשיש לימוד תורה, ואדרבה דווקא כשיש תורה אז מופיע השכינה, ודו"ק.

כי מנגד תראה את הארץ ושמה לא תבוא וגו', (ל"ב נ"ב).

פירש רש"י **כי מנגד** מרחוק, **תראה וגו'**, כי אם לא תראנה עכשיו לא תראנה עוד בחיך, **ושמה לא תבוא**, וידעתי כי חביבה היא לך, על כן אני אומר לך עלה וראה, ע"כ.

ולכאורה בא לפרש הא דכתיב בריש הפרשה **עלה אל הר העברים** וכו' **וראה את ארץ כנען** וגו', דהוה אמינא שיש כאן ציווי למשה שחייב לעלות לראות, קא משמע לן דאין כאן ציווי, אלא עצה טובה שאם רוצה עכשיו זה הזמן, ואם לא עכשיו אימת.

ולכאורה צריך ביאור מנא ליה לרש"י שאין זה ציווי, ואפשר מפני שזה גופא היה בקשת משה, עיין לעיל פרשת ואתחנן, שמשה ביקש **אעברה נא ואראה את הארץ**, וניתן לו מחמת תפילתו רשות שיכול לראות את הארץ, (ועיין מה שכתבנו שם, שתפילה עושה מחצה), ובהכרח שאין כאן שום ציווי לראות אלא הודעה שתפילתו התקבלה ויכול לראות.

הכתובות בה או כדי שאזכה לחיי העולם הבא, ואפרש מן העברות וכו' אין ראוי לעבד את ה' על הדרך הזה, שהעובד על דרך זה הוא עובד מיראה ואינה מעלת הנביאים ולא מעלת החכמים, ואין עובדים ה' על דרך זה אלא עמי הארץ והנשים והקטנים שמחנכין אותן לעבד מיראה עד שתרבה דעתן ויעבדו מאהבה, ועיין עוד מה שכתב שם, (הלכה ה'), וזה לשונו, כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר או כדי שלא תגיע עליו פרענות הרי זה עוסק שלא לשמה, וכל העוסק בה לא ליראה ולא לקבל שכר אלא מפני אהבת אדון כל הארץ שצוה בה הרי זה עוסק בה לשמה, ואמרו חכמים לעולם יעסק אדם בתורה ואפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, לפיכך כשמלמדין את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ אין מלמדין אותן אלא לעבד מיראה וכדי לקבל שכר, עד שתרבה דעתן ויתחכמו חכמה יתרה מגלים להם רז זה מעט מעט ומרגילין אותן לענין זה בנחת עד ששיגוהו וידעוהו ויעבדוהו מאהבה, ע"כ.

הרי נתבאר הנך שני אופני הלימוד, שיש כאלו (ועל כל פנים בתחילת דרכם), שצריך ללמדם בדרך של ימין מקרבת ושמאל דוחה, אבל כשנתרבה דעתן וכו' אז אפשר כבר ללמוד עמיהם תורה כנתינתה.

ג

ונראה שהנך שני אופני הלימוד מבואר כאן בפרשה.

והיינו שדיבור הוא לשון קשה, וכן **שמים** היינו בחינה של תלמידי חכמים שהם כשמים⁶, והאזנה גם כן לשון קשה, מצד שני אמירה לשון רכה, וכן שמיעה⁷, **והארץ** אלו עמי הארץ שדומים לארץ, וכן **יערף ושעירים** (לשון סערה) הם לשון קשה, מה שאין כן טל (שכולם שמחים בה), **ותזל** כאמירה (רכה), וכן בנים הם בחינת עבודת ה' מאהבה דהוה כבן, אבל **דור** מתייחס לסתם אנשים שעובדים מיראה, וכן לימוד תורה באהבה (מאב) הוה באופן שקשה כגידיים, מה שאין כן **זקניך** שזה בחינת תלמידי חכמים שלמלמדים לכולם, הוה באופן של אמירה, **ועמו** לשון שנמצא עימו⁸, פירוש שקרובים להקב"ה והיינו עובדים מאהבה, מה שאין כן **יעקב** הוא המדריגה הפחותה (בית יעקב), וכן עבדים הם העובדים מבחינה של שלא לשמה.

ועל פי זה נראה שאפשר להבין את סדר הפסוקים שלפנינו.

לעמי הארץ וכו' הלומדים שלא לשמה.

ותשמע הארץ אמרי פי.
תזל כטל אמרתי.
וכרביבים עלי עשב.
דור עקש ופתלתל.
הוא עשך ויכננך.
זקניך ויאמרו לך.
יעקב חבל נחלתו.
כי דור תהפכת המה.
ועל עבדיו יתנחם.
כי דם עבדיו יקום.

לתלמידי חכמים הלומדים לשמה

האזינו השמים ואדברה
יערף כמטר לקחי
כשעירים עלי דשא
בניו מומם
הלוא הוא אביך קנך
שאל אביך ויגדך
כי חלק ה' עמו
בנים לא אמן בם
כי ידין ה' עמו
הרנינו גוים עמו

6 ועי' בעה"ט כאן, ועי' אוה"ח פר' לך לך, ועי' מש"כ פר' דברים פ"א, גליון 100.

7 עי' מש"כ ליקוטי נ"י גליון 11.

8 ועי' מש"כ חילוק בין איתו לעימו, דעימו היינו בדעה ובכוונה אחת.